

Тищенко Ю. В.,

аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Міжнародного гуманітарного університету

НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З УХИЛЕННЯМ ВІД ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

SCIENTIFIC ELABORATION OF THE METHODOLOGY FOR INVESTIGATING EVASION OF MILITARY SERVICE

Стаття присвячена питанню визначення ступеню наукової розробленості криміналістичної методики розслідування злочинів, пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби.

Проведено аналіз наукових праць українських вчених, присвячених методиці розслідування злочинів, пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби.

Встановлено, що здобутки науковців, які приділяли увагу питанням кримінально-правової та криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби, на жаль, не призвели до їх однозначної інтерпретації. Так, немає єдиної думки щодо змісту деяких ознак об'єктивної сторони зазначеного злочинного посягання, форми та виду вини, кваліфікації та розмежування військових злочинів.

Визначено, що рівень наукового опрацювання проблеми формування методики розслідування вказаних злочинів в Україні на цей час є досить низьким.

З іншого боку, наголошено, що практикою накопичено певний досвід виявлення та розслідування цих злочинів, який, безумовно, потребує відповідного теоретичного опрацювання.

Зроблено висновок про те, що в умовах сьогодення необхідність наукового розроблення методики виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби, зумовлена потребами практики та є надзвичайно актуальною.

Ключові слова: методика розслідування злочинів, військові злочини, ухилення від проходження військової служби, ступінь наукової розробленості, служба.

The article is devoted to the question of determining the degree of scientific development of the forensic methodology of investigation of crimes related to evasion of military service.

The scientific works devoted to the methods of investigation of crimes related to evasion of military service were analyzed.

It was found that the achievements of scholars who paid attention to the issues of criminal and criminalistic characteristics of crimes related to evasion of military service, unfortunately, did not lead to their unambiguous interpretation. There is no consensus as to the content of certain features of the objective side of a given criminal assault, the form and type of guilt, the qualifications and demarcation of war crimes.

It is determined that the level of scientific elaboration of the problem of forming the methodology of investigation of these crimes in Ukraine is quite low today.

On the other hand, it is emphasized that the practice has accumulated some experience in detecting and investigating these crimes, which, of course, requires appropriate theoretical study.

It is concluded that, in the context of today, the need to scientifically develop a methodology for detecting and investigating crimes related to evasion from military service is caused by the practice necessity and appears to be extremely relevant.

Key words: methods of investigation of crimes, military crimes, evasion of military service, degree of scientific development, service.

Постановка проблеми. Проведення на території України Антитерористичної операції та операції об'єднаних сил зумовило необхідність підтримання українських військ у постійній бойовій готовності, а участь великої кількості військовослужбовців у бойових діях на Сході України довела безсумнісну необхідність належного забезпечення військових формувань якісним особовим складом та бездоганного виконання останніми своїх службових обов'язків. Однак з початку введення на території України «Особливого періоду» та на цей час, на жаль, лави Збройних Сил України подекуди поповнюються з числа осіб, які не усвідомлюють необхідності виконання обов'язків військової служби, а деякі взагалі не бажають їх виконувати.

У зв'язку з цим, починаючи з 2014 року, спостерігається негативна тенденція до зростання кількості військових злочинів, передусім пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби.

Все це свідчить про те, що зараз перед державою постала гостра проблема розроблення методики розслідування злочинів, пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби.

Стан дослідження. За період незалежності України питанням методики розслідування злочинів, пов'язаних із ухиленням від проходження військової служби, у своїх наукових працях приділяли увагу такі вчені, як А.А. Тер-Акопов, А.А. Остапенко, А.В. Іщенко, Б.В. Бабін, В.О. Бугаєв, В.С. Давиденко, В.А. Шершеньков, В.М. Стратонов, Г.О. Блінов, Є.Л. Стрельцов, М.Г. Колодяжний, М.Б. Головка, М.І. Панов, М.Н. Савельєв, М.І. Карпенко, Н.С. Антоненко-Куличенко, О.Н. Ярмаш, П.П. Богуцький, Х.М. Ахметшин та інші.

Метою статті є визначення стану наукової розробленості методики розслідування злочинів, пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби.

Виклад основного матеріалу. Злочини, передбачені статтями 407-409 Кримінального кодексу України, належать до числа тих, які пов'язані з ухиленням від проходження військової служби. Вони є одними з найнебезпечніших у військовій сфері. Під час їх вчинення військовослужбовці порушують норми Конституції України, Військову присягу та вимоги Статутів Збройних Сил України, відповідно до яких захист Вітчизни, незалежності та її територіальної цілісності є обов'язком громадян України [6, с. 58].

Статистика останніх років вказує на те, що саме злочини, пов'язані з ухиленням від проходження військової служби, є найбільш поширеними серед військових злочинів. Так, за даними Генеральної прокуратури України, в 2013 році органами досудового розслідування було розпочато 341 кримінальне провадження за фактом вчинення військових злочинів, з яких 41 (12%) – пов'язані з ухиленням від проходження військової служби. У 2014 році кількісні показники вчинення військових злочинів збільшились у десятки разів, а саме органами досудового розслідування за фактом їх вчинення внесено 4 045 відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, з яких 2945 (72,8%) – за фактом ухилення від проходження військової служби. Навіть посилення у 2015 році кримінальної відповідальності за вчинення вказаних злочинів не зумовило зниження їх кількісних показників. У вказаному році було розпочато 6 083 кримінальних проваджень, з яких 4 965 (81,6%) пов'язані з ухиленням від проходження військової служби. У 2016 році зареєстровано 3 580 кримінальних проваджень, з яких 2736 (76,4%) – пов'язані з ухиленням від проходження військової служби. У 2017 році зареєстровано 4 512 кримінальних проваджень, з яких 3 652 (76,4%) – пов'язані з ухиленням від проходження військової служби.

Значним внеском у науковому опрацюванні питань методики розслідування досліджуваних злочинів стали наукові праці таких вчених України та країн СНД, як А.А. Тер-Акопов, А.А. Остапенко, А.В. Іщенко, Б.В. Бабін, В.О. Бугаєв, В.С. Давиденко, В.А. Шершеньков, В.М. Стратонов, Г.О. Блінов, Є.Л. Стрельцов, М.Г. Колодяжний, М.Б. Головка, М.І. Панов, М.Н. Савельєв, М.І. Карпенко, Н.С. Антоненко-Куличенко, О.Н. Ярмиш, П.П. Богуцький, Х.М. Ахметшин.

Так, В.М. Стратонов та Є.Л. Стрельцов, за участі колективу вчених Н.С. Антоненко-Куличенка, Б.В. Бабіна, І.В. Басиста, Г.О. Блінової, П.П. Богуцького, присвятили свою монографію «Військові злочини: кримінально-правова, криміналістична та кримінологічна характеристика», видану в 2015 році, таким питанням: дослідження проблеми реформування воєнної правоохоронної сфери в напрямі створення ефективної системи боротьби з військовими злочинами; кримінально-процесуальної діяльності як окремого виду пізнання в процесі розслідування військових злочинів; характеристики військових злочинів із точки зору міжнародного права; методики розслідування окремих військових злочинів [2, с. 1].

У статтях М.І. Карпенка «Самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство: методика розслідування злочинів, передбачених ст.ст. 407, 408 кримінального кодексу України» та «Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом: окрема методика розслідування злочинів, передбачених ст. 409 Кримінального кодексу України» висвітлювалися питання, присвячені аналізу складів злочинів, пов'язаних із ухиленням від проходження військової служби, та окремі аспекти методики розслідування вказаних злочинів на різних етапах досудового розслідування [6, с. 1].

У посібнику М.І. Карпенка «Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання», виданому у 2013 році, приділяється увага питанням кримінально-правової характеристики, методики розслідування та запобігання злочинів, передбачених розділом XIX Особливої частини Кримінального кодексу України [5, с. 1].

Однак вказані наукові праці М.І. Карпенка були розкритиковані колективом вчених у складі А.В. Іщенко, В.С. Давиденка, О.Н. Ярмиша у статті ««Творці» методик розслідування злочинів – професіонали чи переписувачі?». Так, у вказаній статті науковці підняли проблему недостатньої наукової розробленості методики розслідування військових злочинів, а також негативного впливу плагіату на розвиток юридичних наук в Україні [10, с. 145].

Значно більша увага нашому предмету дослідження приділялася фахівцями у галузі кримінального права та кримінології. У статті Л.А. Остапенко та М.Б. Головка «Спеціальний суб'єкт військових злочинів» розглядається проблема визначення спеціального суб'єкта військових злочинів та встановлення кола осіб, які можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення протиправних діянь, передбачених статтями Розділу XIX Особливої частини КК України [9, с. 145].

М.Г. Колодяжний у своїх наукових працях приділяв увагу кримінологічній характеристиці військових злочинів.

Крім того, у 2002 році М.О. Бугаєвим була захищена дисертація на тему «Військові злочини і покарання». У 2011 році Є.В. Пузиревським захищена дисертація на тему «Кримінологічний аналіз і запобігання військовим злочинам».

Указані здобутки вчених, які розробляли питання кримінально-правової та кримінологічної характеристики злочинів, пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби, на жаль, не призвели до їх однозначної інтерпретації. Немає єдиної думки щодо змісту деяких ознак об'єктивної сторони зазначеного злочинного посягання, форми та виду вини, виникають також різні позиції щодо кваліфікації та розмежування злочинів, передбачених ст. ст. 407, 408 та 409 КК України.

Усе зазначене дозволяє зробити **висновки** про те, що у криміналістичній літературі питанням, присвяченим методиці розслідування злочинів, які пов'язані з ухиленням від проходження військової

служби, не приділялось достатньої уваги. З іншого боку, практикою накопичено певний досвід виявлення та розслідування цих злочинів, який, безумовно, потребує відповідного теоретичного опрацювання.

Таким чином, в умовах сьогодення необхідність наукового розроблення методики виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з ухиленням від проходження військової служби, зумовлена потребами практики та є надзвичайно актуальною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України: від 05.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26, ст.131 (зі змінами в редакції від 16.04.2017 р.)
2. Стратонов В.М., Стрельцов Є.Л. Військові злочини: кримінально-правова, криміналістична та кримінологічна характеристика: колективна монографія / За заг. ред. В.М. Стратонова, Є.Л. Стрельцова. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. 340 с. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/2207/1/%D0%92%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8.pdf>.
3. Кримінальне право України: особлива частина : підручник / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 2е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с. URL: http://diplomvkarmane.org.ua/attachments/1837_123273_bazhanov_m_krim_nalne_pravo_ukra_ni_osobliva_chastina.pdf.
4. Бугаєв В.О. Військові злочини і покарання : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Бугаєв Валерій Олександрович. Одес. нац. юрид. акад., 2002. 21 с. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/6/348/7959.html>.
5. Карпенко М.І. Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання: посібник / За заг. ред. д.ю.н., проф. В.К. Матвійчука. Київ : ВД Дакор, 2013. 472 с
6. Карпенко М.І. Самовільне залишення військової частини або місця служби, дезертирство: методика розслідування злочинів, передбачених ст.ст. 407, 408 кримінального кодексу України. *Юридична наука*. 2013. № 11. С. 90–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_11_10.
7. Карпенко М.І. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом: окрема методика розслідування злочинів, передбачених ст. 409 Кримінального кодексу України. *Юридична наука*. 2012. № 12. С. 58–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_12_9.
8. Колодязний М.Г. Кримінологічна характеристика військових злочинів в Україні. *Питання боротьби із злочинністю*. 2013. №26. С. 109–117. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6227/1/Kolodygnyu_109.pdf.
9. Остапенко Л.А., Головка М.Б. Спеціальний суб'єкт військових злочинів. *Європейські перспективи*. 2014. № 8. С. 136–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_8_25.
10. Ярмиш О.Н., Іщенко А.В., Давиденко В.С. «Творці» методик розслідування злочинів професіонали чи переписувачі? *Юридичний вісник*. 2014. № 2 (31). С. 148–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_2_30.